

Citování podle 3. vydání normy ČSN ISO 690 z roku 2011

Informace a dokumentace – Pravidla pro bibliografické odkazy a citace informačních zdrojů.

Tato norma a další normy, na něž odkazujeme, jsou k vypůjčení ve studovně ÚK ČVUT, v 5. NP budovy NTK.

1. Termíny a definice

- **Odkaz** (angl. citation) je označení použitého zdrojového dokumentu (literatury) v textu, které odkazuje na tento zdroj v seznamu použité literatury.
- **Citace** (angl. reference), resp. bibliografická citace, je popis použitého dokumentu (citovaného v textu), který je řazen v seznamu na konci práce (případně uveden v poznámce pod čarou). Tento popis obsahuje údaje potřebné k identifikaci a k vyhledání dokumentu, jako je např. autor, název, rok vydání atd.
- **Klíčový název** je název časopisu, který má ISSN (International Standard Serial Number).
- **Mateřský dokument** (dříve zdrojový) je termín, který se používá při psaní citací časopiseckých článků, kapitol z knih či příspěvků na konferencích. Pro článek v časopisu je mateřským dokumentem titul časopisu, pro kapitolu v knize je to název knihy a pro příspěvek ve sborníku z konference je to název sborníku z konference, případně název konference.

2. Základní principy pro vytváření bibliografických citací

- Norma nepředepisuje konkrétní styl odkazů nebo citací, ale doporučuje různé varianty.
- Příklady uvedené v normě nejsou předepisující, pokud jde o styl a interpunkci.
- Autor sám si vytvoří vhodnou úroveň detailnosti a přesnosti pro své citace.
- V jedné publikaci by měl autor vždy dodržovat jednotný styl odkazů i citací.
- Údaje v citacích by měly být dostatečné k jasné identifikaci citovaného dokumentu.

3. Prvky bibliografických citací

Základní principy:

- Údaje pro citace by měly být převzaty přímo z citovaného dokumentu.
- Údaje převzaté z jiného zdroje, než je citovaný dokument, a údaje dodané tvůrcem citace, by měly být v hranatých závorkách.
- Zkratky pro bibliografické termíny (prvky citací) se řídí normou ČSN ISO 832.
- Další zkratky bibliografických termínů se používají jen u patentů, edicí, grafických prací a průběžných poznámek (viz norma ČSN ISO 690, bod 15. Specifické kategorie informačního zdroje).
- Zkratky názvů časopisů se řídí normou ČSN ISO 4 (více v bodu 5. Název).

Zdroje údajů k popisu dokumentu najdete především na:

- Titulním listu, na obálce, na deskách, v tiráži (na rubu titulního listu nebo na konci knihy)
- Na webové stránce, v údajích v zápatí stránky, pod odkazem „Impressum“ atd.
- V doprovodné dokumentaci (např. u CD)

Pořadí údajů v citacích

- Jméno tvůrce (tvůrců)
- Název, podnázev
- Typ nosiče (ne u tištěných materiálů)
- Vydání (ne u 1. vydání monografií, u časopisů a článků jen pokud existuje)
- Místo vydání a vydavatel (nově u všech druhů dokumentů)
- Datum vydání
- Standardní identifikátor (např. ISSN, ISBN)
- Dostupnost, přístup, umístění (např. URL, URI, DOI u elektronických zdrojů)
- Dodatečné informace (poznámka k bližší specifikaci citovaného dokumentu)

4. Autor / Tvůrce

Kromě autora je tvůrcem také kartograf, fotograf, grafik, držitel patentu, vynálezce, tvůrce softwaru, režisér, fotograf, editor, překladatel, vydavatel, zpracovatel atd.

Obecné zásady uvádění jmen tvůrců:

- Pořadí jmen v bibliografické citaci: příjmení, jméno u prvního autora, u dalších autorů stejně nebo i v přirozeném sledu: jméno příjmení (bez oddělení čárkou). Příjmení se uvádí velkými písmeny.
Př. VÍTEK, Jan a Jaroslav PEŠEK
nebo: VÍTEK, Jan a PEŠEK, Jaroslav
Př. JONES, Joe, Carl SMITH and David HAAS
nebo: JONES, Joe, SMITH, Carl and HAAS, David
- Jména více tvůrců se uvádějí všechna, pokud je to možné, a oddělují se čárkami. Pokud se všechna jména neuvádějí, použije se zkratka „et al.“ nebo „aj.“
Př. JONES, Joe, Carl SMITH, David HAAS et al.
Př. MEJZLÍK, Milan aj.
- Jména se uvádějí vždy v té formě, v jaké jsou uvedeni ve zdrojovém dokumentu.
Př. WILLIAMS, M. WILLIAMS, Michael
- Pokud je uvedena iniciála křestního jména a jméno je známé, může se uvést do hranatých závorek za jméno.
Př. WILLIAMS, M. WILLIAMS, M. [Michael]
- Přídomek ke šlechtickému nebo rodovému jménu se uvádí na konec jména.
Př. VINCI, Leonardo da ZEPPELIN, Ferdinand von
- Hodnost, akademický status, titul se uvádějí jen v případě, že jsou potřebné k odlišení dvou osob stejného jména. Pak se umístí za jméno do hranatých závorek.
Př. NOVÁK, Jan [prof.]
- Pokud je tvůrcem organizace nebo skupina lidí, užívá se její jméno psané velkými písmeny a uvádí se na prvním místě (jako tvůrce).
Př. CESNET
- Díla bez uvedení autora – místo jména se ve stejné formě (velkými písmeny) uvádí název.
Př. ZÁKONÍK PRÁCE

- U jmen tzv. vedlejších tvůrců (např. překladatel, editor, ilustrátor) se uvádí jejich role.
Př. SMALLWOOD, Carol, ed.
KOPKA, Helmut a Patrick W. DALY. *LATEX: podrobný průvodce*. Z anglického originálu přeložil Jan Gregor.

5. Název

Uvádí se obvykle ve tvaru, v jakém je v citovaném dokumentu, a píše se kurzívou. U časopiseckých článků a sborníků z konferencí se uvádí kurzívou jen název časopisu (ne název článku) a název sborníku (ne název příspěvku) – viz příklady níže.

- Př. *The plagiarism handbook*.
- **Podnázev** se uvádí, jen když obsahuje důležitou informaci k obsahu, jinak se vynechá.
Př. Mechanika tekutin: sbírka příkladů.
- **Překlad názvu** se může uvádět za název do hranatých závorek
Př. *Metoda konečných prvků* [Finite element methods].
- **Zkracování názvů časopisů** se řídí určitými pravidly:
Klíčové tituly (s přiděleným ISSN) se zkracují podle Manuálu ISSN: http://www.issn.org/files/issn/Documentation/Manuels/ISSN_Manual_ENG_ED_2009.pdf
Způsoby zkracování jednotlivých slov v klíčových titulech najdete na webu ISSN pod názvem LTWA online (List of Title Word Abbreviations): <http://www.issn.org/2-22661-LTWA-online.php>.
- Pozn.:** předložky a členy se ve zkrácených názvech neuvádějí
Př. Název: *Journal of Building Performance Simulation*.
Zkrácený název: *J. Build. Perform. Simul.*
Př. Název: *The International Journal of Engineering Education*.
Zkrácený název: *Int. J. Eng. Educ.*
Př. Název: *Elektrische Bahnen*.
Zkrácený název: *Elektr. Bahnen*.
- Tituly bez ISSN** se mohou zkracovat podle normy ČSN ISO 4. Informace a dokumentace - Pravidla zkracování slov z názvů a názvů dokumentů. 3. vyd. 1999.
- **U článků z časopisů se uvádí název článku** a název časopisu, který se píše kurzívou. Kurzíva označuje název tzv. mateřského (zdrojového dokumentu), v němž byl příslušný článek uveřejněn. Před názvem časopisu se může uvést předložka „In:“ (jako u kapitol z knih a příspěvků z konferencí).
Př. Výzkum pro moderní obráběcí stroje. *Pražská technika*, 12(3) 2010. s. 23.
nebo:
Výzkum pro moderní obráběcí stroje. In: *Pražská technika*, roč. 12, č. 3, 2010. s. 23. (uvádění ročníku, čísla a roku vydání časopisu viz níže v bodu 10)
- **U kapitol z knih se uvádí název kapitoly** a za předložku „In:“ název monografie, který se píše kurzívou. Kurzíva označuje název tzv. mateřského (zdrojového dokumentu), v němž byla příslušná kapitola vydána.
Př. Helping doctoral students to finish their theses. In: L. BJÖRK, G. BRÄUER, L. RIENECKER, and P. S. JÖRGENSEN, eds. *Teaching academic writing in European higher education*.
- **U příspěvků z konferencí se uvádí název příspěvku** a pak název konference (sborníku z konference). Může se také použít předložka „In:“. U konferencí pravidelně se opakujících se uvádí i místo a datum konání.
Př. Increasing performance in Byzantine fault tolerant systems with on-demand replica consistency. In: *EuroSys'11. Proceedings of the EuroSys 2011 Conference. April 10-April 13, 2011, Salzburg, Austria*.

6. Typ nosiče a typ média

- Typ nosiče se uvádí do hranatých závorek za název.
Př. [CD] [DVD] [mapa] [fotografie]
- U elektronických dokumentů se stejným způsobem uvádí typ média.
Př. [online] [disk] [online databáze] [počítačový program]
[elektronická pošta] [audio soubor] [podcast]

7. Vydání

- Uvádí se stejně, jak je uvedeno v citovaném dokumentu.
Př. 2. upravené vyd. 3rd ed. 2nd revised edition
- První vydání se nemusí uvádět.
- U časopisů a (článků z časopisů) obvykle vydání nebývá uvedeno, není tedy podle čeho je uvádět v bibliografické citaci.

8. Nakladatelské údaje – místo, vydavatel, datum vydání

- **Místo a vydavatel** se uvádějí u každého typu dokumentu (i u časopisu nebo elektronického zdroje), pokud jsou tyto údaje známy.
- Uvádějí se v té formě, v jaké jsou v citovaném dokumentu.
- Pokud je více míst vydání nebo více vydavatelů, uvádí se jen první.
- V případě existence více měst stejného jména se u toho méně známého může uvést bližší geografické určení do kulaté závorky.
Př. London (California)
- Pokud není místo vydání uvedeno, může se to uvést do hranatých závorek, případně použít zkratku „bez místa“ [b.m.] nebo „sine loco“ [s.l.].
- **Datum vydání** by se mělo vždy uvádět.
- Pokud není datum vydání v citovaném dokumentu uvedeno, může se dohledat a uvést do hranatých závorek [2006]. Případně se do hranatých závorek může uvést zkratka „bez roku“ [b.r.], případně „sine anno“ [s.a.].
- Pokud je v citovaném dokumentu uvedeno více roků vydání (např. u dotisků), uvede se obvykle datum dotisku, případně obě data.
- Obvykle se uvádí jen rok, u některých dokumentů i měsíc, případně den (noviny, elektronické zdroje, patenty).
- Pokud se cituje datum copyrightu, uvádí se:
Př. ©2009 copyright 2009

9. Číslování a stránkování a citované části díla

- Počet stran se u monografií neuvádí.
- U kapitol z knih, časopiseckých článků a příspěvků ze sborníků z konferencí se uvádí rozsah stránek kapitoly, článku, příspěvku (od-do).
Př. s. 33-56.
- U článků z časopisů se uvádí svazek, číslo časopisu a stránky. Mohou se použít i jen jejich čísla bez dalšího slovního označení. Číslo svazku (vol.) se pak zvýrazní tučným písmem a číslo časopisu (no.) se dá do kulatých závorek.
Př. vol. 20, no. 4, p. 271-283. **20**(4), 271-283.
Př. roč. 19, č. 2, s. 25-36. **19**(2), 25-36.

10. Identifikátory

Pokud má citovaný dokument nějaký mezinárodní identifikační kód, uvádí se v citaci za nakladatelské údaje.

ISBN – International Standard Book Number	monografie
Př. ISBN 978-80-01-03744-7	
ISSN – International Standard Serial Number	časopisy, periodika
Př. ISSN 0734-3310	
ISAN – International Standard Audiovizual Number	audiovizuální díla
Př. ISAN 0000-0000-59EA-0000-O-0000-0000-2	
ISMN – International Standard Music Number	hudební díla
Př. ISMN 979-0-060-11561-5	
ISRC – International Standard Recording Code	zvuková díla
Př. ISRC BR-BMG-03-00729	
DOI – Digital Object Identifier	autorsky chráněná díla na Internetu
Př. doi:10.1016/B978-012256190-0/50002-6	
Př. doi:10.1016/j.automatica.2011.02.029	
URI – Uniform Resource Identifier	popis i adresa zdroje na Internetu
Př. URI: http://en.wikipedia.org/wiki/URI#Examples_of_URI_references	
URI: http://example.org/absolute/URI/with/absolute/path/to/resource.txt	
URL – Uniform Resource Locator	adresa zdroje na Internetu
Př. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/URL	
URN – Uniform Resource Name	specifikace zdroje na Internetu
Př. URN: urn:issn:0167-6423	

11. Lokace citovaného dokumentu

Používá se jen v případě, že existuje omezený počet kopií (umělecké dílo, grafika, vzácný tisk, muzejní exponát, atd.). Pak se uvádí, kde je dokument uložen, a to za předložku „At:“ nebo „In:“ nebo „V:“. Uvádí se místo (město, instituce, např. muzeum, knihovna), případně nějaká lokační značka (např. signatura).

12. Další všeobecné informace

- **Klasifikační systémy** určitých dokumentů se uvádějí i s označením klasifikačního systému. U patentů se uvádějí třídy mezinárodního patentového třídění MPT (v angl. IPC - International Patent Classification), u norem třída mezinárodního klasifikačního systému ICS (International Classification for Standards). Zkratka „Int. Cl.“ znamená International Classification.
 - Př. patenty: Int. Cl.: B 25 J 19/00, B 25 J 9/10
IPC: B66B 5/06
MPT: B 25 J 5/00
 - Př. normy: ICS: 17.140.30; 93.080.20
- **Rozměry** se uvádějí jen výjimečně (grafika, obrazy, mapy) - výška a šířka v mm, formát.
 - Př. 210 mm x 150 mm
 - Př. A5 formát

13. Specifické kategorie u elektronických zdrojů

- **Typ média** se uvádí do hranatých závorek, např. [online], [PDF], [podcast] atd. Přehled typů médií je uveden v bodu 6.

- **Požadavky na systém** (např. u počítačových programů), název operačního programu, verze, vydání, velikost souboru, požadavky na software apod. se umísťují jako poznámka na konec bibliografické citace do hranatých závorek.
 - **Datum citování** se dává do hranatých závorek a uvádí se zkratkou „vid.“ nebo jiným ekvivalentním termínem, u anglických dokumentů lze použít i dřívější [cit.]. Datum se píše libovolně, ale ve všech citacích v jednom dokumentu stejně.
Př. [vid. 20. června 2011] [vid. June 20 2011] [vid. 2011-06-20]
 - **Dostupnost a přístup** se uvádí za „Dostupné z:“. Určuje URL adresu nebo databázi, kde se dá dokument najít, nebo FTP soubor. Může se uvést i DOI.
Př. Dostupné z: doi: 10.1016/j.robot.2005.09.001
Př. Dostupné z: http://knihovna.cvut.cz/studium/jak-psat-vskp/
Př. Dostupné z: ScienceDirect
- Může se doplnit i další možnost dostupnosti s návěštím „Rovněž dostupné z:“ nebo „Také dostupné na:“.
- Pokud se URL adresa musí rozdělit do více řádek, pak vždy za lomítkem.
- Př. Dostupné z: http://knihovna.cvut.cz/studium/
jak-psat-vskp/
- U velmi dlouhých adres je možné uvést cestu za návěští „Cesta:“ nebo „Path:“.
- Př. Dostupné z: http://knihovna.cvut.cz/. Cesta: Podpora studia, Jak psát VŠKP.

14. Speciální dokumenty

- **Počítačové programy** se citují pod jménem tvůrce na 1. místě. Uvádí se verze (pokud je dostupná), datum vydání – to, od kterého byl program uvolněn k užívání.
- **AV dokumenty** – uvádí se formát jako identifikace k jeho přehrávání.
Př. DVD, 16 mm film, MPEG-4
- **Kartografické dokumenty** – uvádí se tvůrce (s návěštím kartograf, sestavil, vyrobil atd.), měřítko, rozměr (výška x šířka), u kruhových map a glóbů se uvádí průměr.
- **Filmy, videa, televizní vysílání** – na 1. místě se uvádí název, pak tvůrci (prioritně režisér). Datum je rok uvedení v zemi produkce. U programu v rámci seriálu se uvádí název a číslo epizody, název seriálu, vysílající organizace, kanál, datum přenosu.
- **Příspěvek jako část programu** – cituje se stejně jako příspěvek v tištěném nebo elektronickém zdroji. Uvádí se tvůrce a název příspěvku a za předložku „In:“ název programu a další údaje (organizace, kanál, datum přenosu).
- **Grafická díla** – tvůrci může být i více osob, pak se uvádějí i s rolemi (malíř, rytec atd.). Může se uvádět lokace (např. muzeum, galerie). Pokud je dílo součástí nějakého dokumentu (knihy, elektronické databáze, online portálu), uvádí se tento zdrojový dokument za předložku „In:“, stejně jako např. u příspěvků z konferencí.
- **Hudba** – jako tvůrce se uvádí skladatel, dále libretista, hudebník, dirigent atd.
- **Patenty** – na prvním místě se uvádí jméno majitele (přihlašovatele), pak název patentu, jméno vynálezce, číslo přihlášky, klasifikační třídy patentového třídění, číslo patentu, případně i datum udělení patentu. Pokud se citují přihlášky patentů, je třeba v citaci uvést, že jde o přihlášku (v zahraničních patentech se patentová přihláška označuje PCT, např. PCT/JP2010/000018).
- **Normy** – na prvním místě se uvádí označení normy (značka a číslo), dále její název, místo a rok vydání. U českých přejatých norem (např. ČSN ISO, ČSN EN) se na konec citace může přidat i třídící znak českého třídění.

15. Metody citace

Jsou to způsoby, jak citovat použité dokumenty v textu, tedy jak a kam psát odkazy na použité dokumenty. Cituje se přesně okopírovaný (opsaný) text i jen vlastními slovy přepsané myšlenky, závěry atd. (pak jde o tzv. parafrázi).

- **Metoda „jméno – datum“** (tzv. Harvardský systém)

Odkaz v textu se dává v místě, kde se cituje práce jiného autora - uvádí se jméno a rok:

Př. Hierarchies of abstraction can reduce exponential complexity problems to linear ones (Korf, 1987).

Př. When calculating the initial path (Cagigas and Abascal, 2004), ...

Př. McDowell and Likens (1988) hypothesized

Řazení bibliografických citací v seznamu literatury: abecedně podle příjmení autorů a vedle je uveden rok vydání:

Př. BEER, Ferdinand, 2009. Vector Mechanics for Engineers: Statics.

Při citování více děl stejného autora je pořadí v seznamu od nejstaršího roku vydání.

Při stejném roce vydání se přidává malé písmenko abecedy.

Př. BEER, Ferdinand, 2009a. Vector Mechanics for Engineers: Dynamics.

Nejdříve se řadí díla jednoho autora, pak díla napsaná se spoluautory (řazení podle příjmení 1. spoluautora).

- **Číselná metoda**

Odkaz se uvádí jako číslo v textu, v místě, kde bylo použito něco z díla jiného autora. Je to pořadové číslo (tak, jak se postupně v textu díla citovala poprvé) a uvádí se do kulatých nebo hranatých závorek, nebo jako horní index.

Př. (21) [21]²¹

Vedle čísla se může uvádět i číslo stránky, jako přesnější identifikace místa v citovaném dokumentu (může to být zajímavé pro čtenáře).

Př. (21, s. 56)

Řazení bibliografických citací v seznamu literatury je podle čísel odkazů. Každý citovaný dokument se uvádí v seznamu jen jednou, a pokud se cituje na více místech textu, uvádí se vždy jedno pořadové číslo.

Př. 21. BEER, Ferdinand, 2009. Vector Mechanics for Engineers. ...

- **Průběžné poznámky** se umísťují na konec stránky pod čarou, na konec kapitoly, nebo na konec textu. Slouží k uvedení různých poznámek, doplnění, vysvětlivek k textu, ale mohou v nich být uvedeny i citované dokumenty.

Odkaz v textu se uvádí stejně jako u číselné metody.

Př. (21) [21]²¹

Pozor na číslování – zatímco u číselné metody má každý citovaný dokument jen jedno číslo, u metody průběžných poznámek má stejný dokument při další citaci vždy nové pořadové číslo – celkem se tedy v práci vyskytuje tolikrát, kolikrát je citován. Při prvním citování jednoho dokumentu se uvádí bibliografická citace se všemi údaji, při dalším citování stačí zkrácený tvar, případně odkaz na tu první úplnou bibliografickou citaci.

Řazení bibliografických citací v seznamu při citování pomocí průběžných poznámek je podle pořadových čísel citací v textu.

16. Seznam literatury

Je obvykle nadepsán:

Literatura

Použitá literatura

Seznam literatury

V angličtině obvykle:

References

- Seznam je umístěn na konci textu. Není účelné rozdělovat přečtené a citované dokumenty na více souborů, např. tištěné zdroje, elektronické zdroje, normy atd. Čtenář by při prohlížení citovaných dokumentů musel prohlížet několik seznamů a v případě použití metody číselných citací, kde se řadí citované dokumenty podle pořadí citování v textu, by to narušovalo systém citačních odkazů.
- Do samostatného dalšího seznamu je vhodné zařadit jen dokumenty, které autor doporučuje jako zajímavé, ale sám je ve své práci nepoužil. Jde spíš o doporučenou literaturu, další čtení k problematice.
- Seznam se řadí podle zvolené metody odkazů v textu.
 - U číselných odkazů se řadí podle čísel, v pořadí, v jakém byly dokumenty použity.
 - U metody „jméno-datum“ (Harvardský systém) se řadí abecedně podle jmen autorů (nebo např. i organizace, pokud stojí na 1. místě bibliografické citace/reference jako tzv. původce). V případě abecedního řazení doporučuje norma předřazení autorových vlastních prací na začátek abecedního seznamu. V praxi (a v jiných stylech citování) se ale takový způsob většinou neuzívá.

Příklady citování jednotlivých druhů dokumentů najdete v příručce Jak psát na webových stránkách Ústřední knihovny ČVUT: <http://knihovna.cvut.cz/studium/jak-psat-vskp/doporuceni/jak-citovat/normy-a-zvyklosti.html>.